

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

MANS
MIĘDZYNARODOWA AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
W ŁOMŻY

MIĘDZYNARODOWA AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH W ŁOMŻY

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ТА КУЛЬТУРА
В СУЧАСНОМУ
ГУМАНІТАРНОМУ
ЧАСОПРОСТОРИ:
АСПЕКТИ
МІЖМОВНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ ТА
ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ**

21 ЛЮТОГО 2023 РОКУ

***ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ***

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Кафедра мовної підготовки і соціальних комунікацій
(м. Ірпінь, Україна)**

**МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ПРИКЛАДНИХ НАУК В ЛОМЖІ
(м. Ломжа, Республіка Польща)**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**Кафедра української мови та методики її навчання
(м. Житомир, Україна)**

**ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
(м. Тернопіль, Україна)**

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(м. Київ, Україна)**

**УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА
В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЧАСОПРОСТОРИ:
АСПЕКТИ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО
ФАХІВЦЯ**

21 ЛЮТОГО 2023 РОКУ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

Ірпінь – Ломжа, 2023

Сукаленко Тетяна, Шпетна Світлана

ЖАНР ІНТЕРНЕТ-ЩОДЕННИКА ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ВІРТУАЛЬНИХ ТЕКСТІВ
СУЧАСНОЇ БЛОГОСФЕРИ.....

199

**Панель 6. БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Гумовська Ірина

ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ПРИ
БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ.....

203

Koshil Nataliia, Huryla Olha

TEACHING BUSINESS COMMUNICATION FOR CROSS FUNCTIONALITY.....

207

Киба Людмила

ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ: ДО ПИТАННЯ
ФОРМУВАННЯ ПЕРЕГОВОРНИХ НАВИЧОК.....

209

Levytska Yana

PECULIARITIES OF COMMUNICATION IN NEGOTIATION PROCESS.....

212

Лінива Катерина

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ У ПРОЦЕСІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ.....

218

Лисак Ірина

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....

221

Никончук Ангеліна

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ У СУЧАСНОМУ ДІЛОВОМУ СВІТІ.....

224

Онучак Людмила

ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....

227

Пернарівська Тетяна

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....

230

Петришена Олена

ІНОЗЕМНА МОВА В ФАХОВІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ.....

233

Руженська Тетяна

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....

235

Царик Ольга, Наталія Рибіна

БІЛІНГВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОГРАМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ.....

237

Шилінська Інна, Белінська Ірина, Залюбовська Людмила

МІЖКУЛЬТУРНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ З ПОЗИЦІЇ
ДИСКУРСИВНОГО ПІДХОДУ.....

241

Штохман Лілія

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ У НАВЧАННІ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ.....

247

Юрчишин Тетяна, Стецько Ірина

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ.....

251

Яриновська Катерина

ПРАГМАТИЧНА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОГО СОЦІОЛЕКТУ Й
ТЕРМІНОЛОГІЇ.....

254

Yatsenko Liudmyla, Makater Svitlana

BUSINESS LETTER-WRITING AS A MEANS OF WRITTEN
COMMUNICATION.....

261

Інна Шилінська,

к. пед. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій

Ірина Белінська,

к. філол. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій

Людмила Залюбовська,

викладач іноземної мови фахового коледжу економіки, права та інформаційних технологій Західноукраїнського національного університету, м. Тернопіль, Україна

МІЖКУЛЬТУРНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ З ПОЗИЦІЇ ДИСКУРСИВНОГО ПІДХОДУ

Міжкультурна професійна комунікація відіграє надзвичайно важливу роль у житті професійних спільнот в епоху інформатизації та глобалізації. Для успішного вирішення професійних завдань у фахівців виникає необхідність обміну інформацією не лише з представниками спорідненої галузі, а й з фахівцями інших галузей і до того ж з представниками інших культур.

Мова професійного спілкування певної професійної спільноти, окремої культури має тенденцію зазнавати впливу інших культур відповідно до сфери застосування. Використання «lingua franca», яка не є рідною мовою ні для адресата, ні для адресанта не усуває проблем, а навпаки – може призвести до їх виникнення під час процесу продукування та інтерпретації тексту.

Сучасні дослідження міжкультурної комунікації базуються як на наукових розвідках лінгвістики, так і соціології, психології та культурології (Е. Голл, А. Вежбіцька, Дж. Кондон, Дж. Фаст).

Метою статті є розгляд міжкультурної професійної комунікації з позицій більш гнучкого дискурсивного підходу, тобто розгляд комунікації як такої, що відбувається без граничних обмежень щодо культурних, професійних чи гендерних груп, представники яких можуть належати до різних поколінь. На основі дискурсивного аналізу досліджуються шляхи виникнення дискурсу, а також його інтерпретації, коли він переходить за межі певної дискурсивної групи.

Дослідження різних типів дискурсів дають змогу стверджувати, що процес комунікації є не просто сукупністю мовленнєвих дій, а значно складнішим явищем. У реальній комунікації окремі мовленнєві дії певним чином пов'язані, відбувається перехід однієї дії в іншу. Мовленнєві акти формують дискурс завдяки мовленнєвому жанру. Причиною того, що два тексти, навіть якщо вони створені представниками різних дискурсивних спільнот належать до одного жанру може бути спільна мета комунікативної діяльності.

Відповідно до *теорії мовленнєвих дій* Дж. Серля, за допомогою мови ми не просто стверджуємо чи описуємо щось, а діємо, виконуємо різноманітні функції [5].

Розглянемо як у різних науках з позиції дискурсивного підходу тлумачиться поняття міжкультурної комунікації.

У науках про комунікацію предметом вивчення є як процес комунікації між людьми різних культур (*intercultural communication*), так і зразки комунікативної поведінки різних культур (*cross-cultural communication*) [3].

Функціонування тексту відповідно до ситуаційного середовища розглядає *міжкультурна соціолінгвістика*. Оскільки культура не може прирівнюватися лише до мовного контексту, цінності і установки комунікантів є, безумовно, одним з найбільш важливих контекстуальних елементів, які виявляють себе у процесі міжособистісної комунікації. Без контексту неможливо точно визначити смислове значення лексичної одиниці.

Предметом *жанрового аналізу* з позицій дискурсивного підходу є структурування тексту та його функціонування в певному соціокультурному професійному середовищі. Різноманітність, зв'язки, динаміка та інші аспекти мовленнєвого жанру залежать від установок та стратегій учасників комунікації.

Одним із найважливіших аспектів культури комунікації є *мовленнєвий етикет*, який регулює використання комунікантами певних мовленнєвих формул відповідно до ситуації спілкування. Система одиниць мовленнєвого етикету відображає національно-культурну специфіку спілкування певного суспільства, так як вона пов'язана з прийнятими в суспільстві правилами невербальної поведінки, звичаями, традиціями носіїв мови. Етикетні відносини пронизують усі сфери суспільства, всі системи. Етикетна поведінка допомагає виявити певні відносини і зв'язки, які існують в суспільстві, оскільки мовою етикету виражається багато фактів, що вказують на різницю у віці, соціальному статусі та ін. Порівняльний аналіз мовленнєвого етикету різних культур показує значні відмінності комунікативної поведінки представників цих культур.

У широкому спектрі ділових культур можна чітко виокремити Західну та Східну ділові культури. До типово західних культур відноситься євро-американська та західноєвропейська ділові культури. Незалежність, індивідуалізм, рішучість, точність, пунктуальність, мобільність, енергійність – так можна визначити специфічні характерні риси Західної ділової культури. Колективізм та колективні орієнтири – як в побутовій, так і в діловій сфері, притаманні Східній діловій культурі. Пріоритетом є не індивідуалізм, а група, клан, лояльність у ставленні до своєї групи чи компанії.

Останніми роками спостерігається зростання інтересу до проблем міжкультурної ділової комунікації за межами Європи (Австралія, Японія, Малайзія, Китай). Відповідно до цього, звуження розгляду моделі професійної комунікації лише до західних стандартів – з включенням у неї англійської мови як мови міжнаціональної ділової комунікації – не є виправданим сьогодні. Інше, більш прийнятне вирішення цього питання полягає у прийнятті «кращих зразків» досвіду ділової комунікації та обміну ними між представниками професійних

Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця спільнот різних культур на міжнародному рівні. Процес надбання «кращих зразків» досвіду може розпочатися із започаткування комунікативного портфоліо за умови, якщо фахівці усвідомлюють, що вони роблять і як. Конструювання комунікативного портфоліо базується на аналітичній моделі, запропонованій інтерактивною соціолінгвістикою, яка наголошує на важливості фізичного контексту комунікативної взаємодії. Таким чином, невербальні елементи комунікації такі як кінетика і проксеміка включаються в процес аналізу комунікативної професійної взаємодії.

Не зважаючи на обмеження, які притаманні будь-якому моделюванню людської інтеракції, модель ділового дискурсу постає як соціальна дія, яка включає міжособистісну, міжгрупову, та міжорганізаційну інтеракцію. У такому розумінні дискурс отримує епістемологічний статус як потужна соціолінгвістична категорія, основою якої є лінгвістика, і яка проявляється у вербальній і невербальній інтеракції.

З позицій антропологічного підходу, міжкультурний діловий дискурс розглядається як місце взаємодії мови і культури. Культура – це не лише пізнавальне знання, а й соціальне, а мова відповідно є тим засобом, за допомогою якого здійснюється інтерпретація соціокультурного знання, цінностей та переконань.

Труднощі у процесі міжкультурної комунікації трапляються, якщо у межах певного соціального контексту комунікація зводиться лише до двостороннього обміну між комунікантами знаками лінгвістичного коду. І навпаки, ми можемо найвірогідніше розкрити смисл соціального контексту, якщо в ньому поєднуються соціальний, лінгвістичний та когнітивний контексти. Розуміння соціокультурних концептів, таким чином, здійснюється завдяки функціонуванню тексту в контексті. У своїй денотативній властивості слова і висловлювання викликають у нашій свідомості не лише речі, процеси чи явища, а також вказують на соціальні ролі комунікантів. Кожна інтеракція – це точка в мережі інтердискурсивності, яка її структурує.

Для ефективного здійснення професійної міжкультурної комунікації представникам відповідних дискурсивних спільнот різних культур необхідно володіти певними соціально-психологічними знаннями та нормативними уміннями. З-поміж них виокремимо знання так званих «безпечних тем». У англійців не прийнято питати про дохід, самопочуття чи здоров'я, можна говорити лише про загальні речі, наприклад, погоду. На початку знайомства не прийнято розпитувати про сім'ю, сімейний стан, вік, відносини на роботі, проблеми тощо.

Важливе значення для професійної міжкультурної комунікації має знання соціально-обумовлених моделей поведінки, а саме: ритуально-етикетних та вербально-етикетних правил і норм поведінки в стандартних мовленнєвих ситуаціях: під час зустрічі, прощання, знайомства, привітання, прохання, критики, висловлення вдячності, компліментів та реакції на них, під час телефонної розмови, розмови в таксі, ресторані, довідковому бюро, здійснення

Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця
покупок і т. д. У цих ситуаціях вербальна і невербальна поведінка досить жорстко регламентована соціально-мовленнєвими традиціями та етикетом.

Згідно з англійським мовленнєвим етикетом не прийнято вітати один одного з нагоди офіційних свят. Обмінюються вітаннями-побажаннями лише на Новий рік і Різдво. Вручення подарунка не супроводжується голосним і довгим побажанням, а лише коротким привітанням, наприклад – *Congratulation! Happy Birthday!* В англійській мові не має точного еквівалента українському – *будь ласка*. Відповідь може супроводжуватися жестом чи специфічним висловлюванням і залежить від змісту висловлювання.

Незнання національно-обумовленого контексту часто призводить до міжкультурного непорозуміння. Так, наприклад, часто трапляються випадки непорозуміння при отриманні запрошення. Звичаї, характерні для англійського суспільства, передбачають, що якщо у запрошенні не конкретизована дата, час і місце зустрічі – таке запрошення ще не є дійсно запрошенням.

Специфіка національної комунікації обумовлена етнічними і світоглядними факторами і подіями та концепціями іміджу і престижу в певному соціумі. Яскравим прикладом цього є звичні для нас відмова і повторне запрошення та відсутність такого ритуалу в англійській соціокультурній спільноті.

Ефективність міжкультурної професійної комунікації значною мірою визначається культурологічними знаннями учасників спілкування. До культурологічних знань відносять історично-культурні знання (про становлення і розвиток певної етнічної спільноти, знання основних історичних подій, які визначають долю суспільства); соціокультурні знання (про соціальне розшарування суспільства, основні органи влади і управління, права, свободи і обов'язки громадян); етнокультурні знання (про спосіб життя певного етносу, національні свята, звичаї, традиції, риси національного характеру та ін.); семіотичні знання (символіка позначень, специфіка оголошень, вказівників). Ці знання допомагають співрозмовникам зрозуміти не лише соціокультурний статус партнера, а й специфіку його життя, досвіду, поглядів та досягнути взаємопорозуміння у процесі міжкультурного спілкування, а також ознайомитися з культурними цінностями іншої країни, збагатити свій культурний досвід.

Знання полярних особливостей Західної і Східної ділових культур дозволяє оптимізувати процес професійної комунікативної взаємодії. Незалежність і внутрішня свобода американців може проявлятися в тому, що на ділову зустріч вони можуть прийти в джинсах. Японці вважають, що партнера не можна сприймати серйозно, якщо він не одягнений у чорний діловий костюм. Американський вчений може залишити наукове зібрання ще до його завершення, якщо воно виявиться для нього не цікавим. Японець залишиться просто із ввічливості.

Важливе значення у міжособистісній комунікації відіграють як вербальні фонові знання так і невербальні. Так, для англійця цілком зрозумілим є таке поняття як *backwoodsman*, що означає *член палати лордів, який рідко буває на засіданнях*. Людина, яка володіє англійською, але яка не є обізнаною з реаліями

Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця життя у Великобританії не зможе адекватно перекласти це слово, оскільки у її соціумі такого поняття не існує. Розрізняють і невербальні засоби інтеракції. Так, українець зупиняє машину піднімаючи руку, француз – великий палець у відповідному напрямку, а англієць – парасоллю.

Найбільш сильним інструментом переконання є голос. Виразність голосу сприймається партнерами не лише розумом, а й почуттями. Монотонність мовлення часто є причиною невдачі в професійній комунікації. Паузи переривають потік мовлення. Вони також виконують психологічні функції: підсилюють увагу, заспокоюють, підкреслюють сказане, дають можливість відпочити.

Якість і багатство лексики людини підсилюють силу висловлювання. Існують слова, які людина використовує постійно, і паралельно існують слова, які становлять частину її пасивного лексику і практично не вживаються. Активний лексикон людини значною мірою свідчить про її відношення до певної соціальної групи, території проживання, професійного статусу. У процесі вибору мовних засобів розкриваються особистісні якості людини, яка керується як соціальними лексичними нормами, так і власними вподобаннями. Пасивний словниковий запас (слова, які може використовувати пам'ять людини) становить від 30 000 до 50 000. Активний словник (слова, які використовуються під час спонтанного мовлення) становить 3000 -12 000 слів.

В мовних системах різних культур одні й ті ж самі слова можуть виражати різні значення. Оскільки лексика є надзвичайно чутливим показником культури народу, то відповідно зміна значень, втрата одних слів, утворення і запозичення інших, залежить від історії та культури народу. Певні лексичні відмінності приймаються однією культурою і абсолютно ігноруються мовою іншої культури. Словниковий склад конкретної мови свідчить про рівень розвитку культури, оскільки, як змістова сторона мови, словник є набором символів, які відображають культурний фон даного суспільства.

Знання основних культурних відмінностей партнерів, причин і факторів їх поведінки запобігає культурному шоку та конфліктам, сприяє успіхові ділової комунікації. Міжкультурна професійна комунікація – це діалогічна зустріч культур, яка означає рівноправну культурну взаємодію представників різних лінгвокультурних спільнот.

Список використаних джерел:

1. Шилінська І. Ф. Формування культури професійного мовлення майбутніх фахівців економічного профілю в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2012. 218 с.
2. Cheney G., Lair J., Ritz D. Just a job? Communication, Ethics and Professional life. Oxford University Press, 2010. 298 p.
3. Professional Communication. Collaboration between Academics and Practitioners/ Edited by W. Cheng and K. C. Kong. Hong Kong University Press, 2009. 242 p.

4. Sales H. E. Professional Communication in Engineering. New York: Palgrave Macmillan, 2006. 254 p.

5. Searle J. Indirect Speech Acts. New York: Academic Press, 1975. 341 p.

Анотація: У статті висвітлено проблему міжкультурної професійної комунікації. Означене поняття розглянуто з позиції дискурсивного підходу. Виокремлено особливості Західної і Східної ділових культур. Окреслено труднощі, що виникають у процесі ділової комунікації між фахівцями різних культур. Наведено фактори, що визначають ефективність міжкультурної професійної комунікації. Окреслено роль вербальних і невербальних фонових знань і правил володіння мовленнєвим етикетом у процесі міжкультурного професійного спілкування. Визначено поняття активного і пасивного лексикону фахівця та його роль у процесі комунікації.

Ключові слова: міжкультурна професійна комунікація, дискурсивний підхід, діловий дискурс, мовленнєвий етикет.

Summary: The paper deals with the problem of intercultural professional communication. The defined concept is considered according to the discourse approach. Features of Western and Eastern business cultures are discussed. Difficulties, which the specialists of different cultures face in the process of business communication are outlined. Factors determining the effectiveness of intercultural professional communication are given. The role of verbal and non-verbal background knowledge and rules of speech etiquette in the process of intercultural professional communication is outlined. The concept of the active and passive lexicon of a specialist and its role in the communication process are defined.

Keywords: intercultural professional communication, discourse approach, business discourse, speech etiquette.